

Йордан Йовков

Кръстопът

Разнообразен и пъстър живот може да се наблюдава в ония етапни пунктове, които са близо до фронта. Всеки ден се извършва редовен прилив и отлив като на някое голямо море. Етапните пунктове – това са неизбежните фокуси, в които се събира движението от много пътища, задържа се при тях за повече или по-малко време и след това отново се подхваща в най-разнообразни посоки. Войници, които се завръщат в частите си, без да знаят още добре де ще ги намерят, ешелони и огнестрелни паркове, ранени, пленници, отделни хора и команди, изпратени някъде по служба, случайни пътници и арестанти – цялото това множество непременно ще се отбие в етапния пункт. Там всеки ще намери подслон през нощта, ще почине, ще се огрее, ще бъде най-точно упътен, може би ще научи последните новини и, което е най-важното, ще има и хляб.

В Добруджа посоката на пътищата не се определя от естествената проходимост на местността в една или няколко само посоки. На всяка крачка тук се пресичат и се разделят безбройни пътища, които бог знае къде водят. Еднообразието на безкрайното поле приспива и най-изострената наблюдателност, окото не намира по какво да се ориентира и не един пътник тук посред бял ден се е въртял с часове, като в магьосан кръг. А войната сякаш е увеличила още повече разстоянията, като е направила полетата безлюдни и пусти. Затова всеки етапен пункт се догонва и очаква като оазис сред пустиня. Тия, които пътуват тъдява, имат точно отмерено време, не твърде лека участ и почти всякога – някое категорично и строго задължение. А упътване, сведение за каквото и да било, подкрепа, храна – всичко това може да даде само етапният пункт.

И нищо друго не говори тъй красноречиво и ободрително, както пътепоказателите, които са поставени по тия безбройни пътища. На високи върлини, забити в земята, стоят дъсчени табели с всякакви надписи: български, немски и турски. Някъде, непокътнат още, може да се прочете и руски надпис: „На етап“. Всички тия надписи са кратки, но са изразителни и говорят много: една стрелка, която никога няма да заблуди, после точното число на километрите, които остава да се изминат. Ония, които познават отблизо войната и са преживели не едно скитничество из непознати краища, знаят с какво упование и с какво облекчение се прочитат тия надписи. Някаква невидима ръка грижливо сочи пътя и сякаш някой с трогателно участие прошепва: „Уморени сте, измокрени и гладни. Чакате да научите нещо, което не знаете и ви измъчва. Ей по тоя път! Още малко. Близо е – и там всичко ще се уреди.“

Пренощувах в етапното комендантство в Кубадин. На сутринта, в

едно много късо време можах да видя картини, които остават незабравими. Отчетливо и ярко войната хвърляше в тях и блясъка, и сенките си, показваше сложния механизъм на исполинските си усилия и тия дълбоки промени, които никоя друга стихия не е в състояние, да направи.

Цялото пъстро множество, което беше пренощувало тук, се събуди и се готвеше да продължи пътя си. Минава унгарски хонвед. Той ездил хубав червен кон и върху рамената му с отпуснати ръкави е наметната синя венгерка, обшита с черни кожи. Още сънният татарин, като наднича от вратата на хижата си, учуден следи тоя конник, който му се струва като някое фантастично видение. Никога няма да разбере той отде и как е дошел по тия места. Пред комендантството се нареждат пъстроцветни групи. Всеки, преди да тръгне, ще получи хляба си. Най-напред стоят група наши войници, които отиват към фронта. Струват ти се извънредно познати и хиляди пъти виждани тия флегматични някак лица, малко тежки движения, под които веднага проглежда тая хладна разсъдливост, упорита и спокойна самоувереност, която навсякъде ги отличава. Близо до тях се нареждат и десетина турски войници. Те вече са получили точно упътване де ще намерят корпуса си. Тяхната редица е безукоризнено правилна и всеки един високо и старателно произнася името си, преди да получи хляба си. Изплашени и смутени, тихо се изправят и трима турци, селяни от Добрншко. Заловени са без документи. Никой, разбира се, не вярва, че са тръгнали по работа, както уверяват. На лицата им стои огорчението, че наивно са повярвали ония които преди тях са дохождали за плячка.

Малко настрана е построена голяма група руски пленници. Това са повече млади хора, уморени и бледи. Едни са с фуражки, други – с високи бели калпаци. Пленени са в последните сражения, но между тях има и такива, които още недоумяват и не могат да разберат как се е случило да попаднат в неприятелски ръце. Ето най-възрастния между тях, слаб и прегърбен, изгубен в шинела си, извънредно голям за него, препасан несръчно почти през средата на гърдите. Познава се, че е нестроевак. Казва се Гусев Михаил Андреич, от Курска губерния. Печално и развълнувано той разказва историята на пленяването си. Бил ординарец при ротния си командир. Надвечер тръгнал да занесе вечеря на негово високоблагородие. Било тъмно, мъгла, ситен дъжд шибал по лицето му и премрежвал очите му. Гусев внимавал преди всичко да не разлее гостбата. Ето вижда светлина и сред нея – хора, разбира се – свои. Но той и сега не може да разбере къде е отишел, че наместо на ротния си командир подал вечерята на един български офицер. Лицето му е тъй измъчено,

печално и виновно, като че не толкоз му тежи самото пленяване, колкото тая непроситима грешка – да остави без вечеря негово високоблагородие.

Пълна противоположност на злочестия Гусев е другаря му Остап Петренко – висок, здрав казак, кавалерист от някакъв си пограничен полк. Той гледа открито и спокойно, говори правилно и разумно. И той разказва как са го пленили, но наместо простодушната скръб на Гусева, в разказа му не липсва високомерна ирония към сляпата случайност и собствената си небрежност. Слязъл от коня да пристегне подпругите на седлото, а нашите тъй бързо и неочаквано го заобиколили, че не останало време за нищо. „Попался“ – заключава той конфузно и пресилено се усмихва. Това е хитра лисица, неочаквано попаднала в капана.

На края и отделно от всички други е най-многочислената група. Това са румънски селяни, които откарват в концентрационните лагери. Всички са възрастни мъже, планинци от Карпатите, с бели беневреци, широки кожени пояси и с тежки цилиндрически калпаци, големи като шиници, изпод които падат дълги сплъстени коси. Румънското правителство редовно заселваше тия селяни в Добруджа. Те са овчари, научени на свободно чергарство, и затова земеделието и привързаността към земята, на която искаха да ги научат, си остава чужда за тях. За някаква любов към държавата, за социални добродетели и съзнание – не може и дума да става. Напротив, у тия първобитни души има анархистични инстинкти, които тъй свирепо и кръвожадно се проявиха в оная необузdana жакерия, която неотколе, като опустошителна буря, премина в Румъния. Могат ли да скърбят за гибелта на една държава и на един обществен ред, против който те са били с цялото си същество? В тая безпросветна и тъмна маса слепият егоизъм господства над всички чувства и всяка нова сила, всяко ограничение, отдето и да иде, ги озлобява и гнети. Те не познават фатализма и примирението на източния човек, ни благородната скръб на ония, които виждат злочестината на родната си земя. Не унижение и болка чувствуват те, а въздържаната жестокост на безсилния и обезоръжения. Те гледат в земята навъсени и мрачни. Говорят неохотно и разсеяно. И когато протягат ръка за хляба, който им раздават нашите войници, всеки един има на лицето си странно и тъмно изражение, като че се учудва на тая проста човещина, за която той сам знае, че е неспособен.

Раздаването на хляба се свършва. Замяркаха се щиковеите на конвойните войници и групите на пленниците тръгнаха по разни пътища. На противната страна по бялото шосе мудно се полюляват фигурите на

нашите и турските войници, които по-рано са поели пътя си. Занизват се колата на дълга обозна колона. Между тях се губят влашките селяни, загледани сурово и мрачно в земята. Групата руски пленници отиват към юг. Най-отзад е приведената фигура на Гусева, все тъй отчаяно загрижен за фаталната грешка с вечерята. А наред с него, изправен и строен, леко пристъпва пограничният.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7926>]